

ALEVÎ-BEKTAŞÎLERİN DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDA TEMSİL ÖNERİSİNE İLİŞKİN ALEVÎLERİN TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI (ELAZIĞ ÖRNEĞİ)

Yahya Mustafa KESKİN (*)

Özet

Makale, son zamanlarda, özellikle Alevî-Bektaşî çevrelerde daha sık bir şekilde dile getirilmeye başlanan, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesine ilgili tartışmalar ile, Elazığ örnekleminde yola çıkmak üzere, çeşitli değişkenler bağlamında Alevîlerin, söz konusu öneriye ilişkin tutumlarını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevîlik, Bektaşîlik, Diyanet İşleri Başkanlığı, Temsil edilme

A Field Search on the Behaviors of Alawis and Bektashis About Their Representation in the Presidency of Religious Affairs

Astract

This article deals with the disputes that are mentioned a lot in the Presidency of Religious Affairs in Turkey for the Alawis and Bektashis being represented in the Religious Affairs. It also deals with the samples and different variables in Elazığ and its environment.

Key Words: Alawizm, Bektashi sect, Presidency of Religious Affairs being represented

*) Doç. Dr., Fırat Üniv. İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi ABD öğretim üyesi.
(e-posta: mustafa611968@hotmail.com)

1. Giriş

Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluşundan beri, teşkilat kanunu, yapısı, konumu, statüsü, görev ve yetkileri bakımından, toplumun hemen her kesimi tarafından tartışılan bir kurum olagelmıştır. Bu bağlamda, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te temsil edilmesi önerisi, son yıllarda sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. İşte bu makale, söz konusu öneriye ilişkin tartışmalar ile, çeşitli değişkenler açısından, Alevîlerin Diyanet'te temsil edilme önerisine yaklaşımlarını konu edinmektedir.

a. Problem ve Amaç

Din, insanlık tarihi içerisinde gerek birey ve gerekse toplumların hayatlarında vazgeçilmez bir unsur olarak varlığını devam ettirmiş bir olgudur. Nitekim, tarihsel süreç içerisinde herhangi bir dine mensup olmayan insanlara rastlamak mümkün olsa da, dini olmayan bir topluma bugüne kadar rastlanmamıştır. Öyle ki toplumlar, her zaman kendilerinin üstünde bir gücün varlığını kabul etmiş, ihtiyaçları temin etmek için yüce bir kudrete inanmanın zarureti duymuşlardır (Tümer ve Küçük, 1998: 13).

Tarihsel süreçte, sosyal hayatın merkezinde yer alan din ile ilgili hususların yürütülmesi ve belli bir disiplin altına alınması için, her toplumda planlı ve düzenli kuruluşlara ihtiyaç duyulmuştur (Taş, 2002: 19). Nitekim, ülkemizde din hizmetlerini düzenlemekle görevli olan Diyanet İşleri Başkanlığı da böyle bir ihtiyaç sonucu kurulmuş ve örgütlenmiştir.

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti'nde din hizmetleri Şeyhülislâmlık makamı tarafından yürütülmekteydi. Bu kurum, eğitim hizmetlerinden yargı hizmetlerine, fetva hizmetlerinden ibadet yerlerinin yönetimine kadar çok geniş bir alanda etkili olmuştur (Taş, 2002: 71; Kaya, 1998:103-1004).

Cumhuriyetin ilanından sonra, 3 Mart 1924'te, 429 sayılı kanunla kaldırılan Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.

Kuruluşundan beri, Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olarak, gerek Sünnî ve gerekse Alevî-Bektaşî kesimlerinde bir takım tartışmalar sürekli olarak gündeme getirilmektedir. Bunlar daha çok: Diyanet'in teşkilat kanunu ve yapısı, statüsü, görev ve fonksiyonları gibi birtakım konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda: Kurumun hali hazırdaki konumunun muhafaza edilmesi, özertleştirilmesi, din hizmetlerinin cemaatlara bırakılarak sivilleştirilmesi ile, siyaset dışında tutulması¹ gibi birçok öneri ve teklif gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Alevî çevrelerde, özellikle de Alevî dernek, dergâh ve vakıfların yöneticileri tarafından, söz konusu teşkilatın statüsü ve fonksiyonlarına ilişkin birtakım taleplerinin, giderek daha yoğun bir şekilde dile getirildiği gözlemlenmektedir. Ancak, burada dikkatimizi çeken en önemli husus, söz konusu çevrelerin bu konudaki görüş, istek ve tekliflerinin birbirinden oldukça farklı nitelikler taşıdıklarıdır. Söz konusu görüşleri su şekilde sıralamak mümkündür:

1. Öncülüğünü Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan'ın yaptığı görüşe göre; Diyanet İşleri Başkanlığı yeniden düzenlenerek, Alevîlerin de temsil edileceği şekilde yeniden

1) Bu konular araştırmamız kapsamına girmediğinden, burada söz konusu tartışmalara girmeyeceğiz. Bu konulardaki tartışmaların ele alındığı çalışmalardan bazıları için bkz. (Başgil, 1991; Kara, 2000: 50-53; Güran, 1995: 10; Keskin, 1995: 95; Tarhanlı, 1993: 167-178).

yapılandırılmalıdır (Doğan, 1998: 211). Bu görüşe göre, Diyanet İşleri Başkanlığı, varlığını sürdürmeli fakat, her görüş ve dinî inanış, kendi şubesini, kurum içerisinde açmalıdır. Anayasadaki eşitlik ilkesine bağlı olarak, her inanış kurumu nüfus yoğunluğuna göre bütçeden pay almalı, ihtiyaçlarını gidermelidir (Okan, 1999: 123,140).

2. Diyanet İşleri Başkanlığı sadece fiziki mekânları yapmalı, Alevilerin kendi yetiştireceği din adamlarının maaşlarını ve geçimlerini sağlamalıdır. Bu bağlamda, devletin topluma hizmet etmek, ortak ihtiyaçları karşılamak için varsa, o zaman camiye yaptığı gibi, cem evlerini yapmaya da kaynak aktarmalıdır².

3. Diyanet İşleri Başkanlığı dışında, özerk bir Alevî inanç başkanlığı kurulmalı. Kurulacak olan bu kurum, mali işlerinde devletin kontrolü altında ve bütçesi Alevî-Sünnî nüfus oranına göre devlet bütçesinden verilmelidir (Orhan, 1994: 67).

4. Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmamalı; Aleviler bu kurum içinde bir Dede tarafından temsil edilmeli; illerde de müftüler yanında Alevileri temsil eden bir yetkili bulunmalıdır (Şener, 1996: 111).

5. Diyanet İşleri Başkanlığı, devletin benimsemiş olduğu laiklik ilkesine aykırı olup, bu kurum, idari yapı içerisinde olduğu müddetçe Türkiye Cumhuriyeti'nin lâik devlet olduğu tezi, temelsiz bir iddia olmaktan öteye gidemeyecektir. Bu yüzden, Diyanet Teşkilatı lağvedilmelidir. Bu görüşü savunanların başında: Pir Sultan Abdal Derneklerinin yöneticileri, Hacı Bektaş Veli Dernekleri yöneticilerinin bir kısmı, Semah Kültür Vakfı çevreleri, Şahkulu Sultan Dergahı yöneticileri, Karacaahmet Sultan Dergahı çevreleri ile Alevîliği Kürt karakterli bir oluşum olarak sunma gayretlerine girişen çevrelerin çıkarttığı "Hedef" ve "Zülfikar" isimli yayın organları gelmektedir (Üzüm, 1997: 132-134).

Son zamanlarda, özellikle de Alevî örgütleri (dernek, dergâh, vakıf vb.) tarafından, söz konusu teşkilatın statüsü ve fonksiyonlarına ilişkin birtakım benzer ve farklı taleplerin, giderek daha yoğun bir şekilde dile getirildiği gözlemlenmektedir. Bunlar içerisinde, en çok dile getirileni, *Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi* talebidir. Konunun, iç dinamiklerin zorlamasından çık(artıl)ıp, dış çevrelerde de tartışmaya açılması (örneğin, AB ilerleme raporlarında yer almaya başlaması), söz konusu teklifin ivedilikle ele alınıp, çözüm yollarının bulunması problemini karşımıza çıkarmaktadır. Bu bağlamda araştırmada:

"Alevî-Bektaşîlerin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerekir" şeklinde formüle edilen teklif, Alevîler tarafından ne şekilde ve ne derecede kabul edilmektedir?

Alevîler, söz konusu teklife sosyolojik düzeyde, çeşitli değişkenler bağlamında ne gibi tepkiler vermektedirler? gibi problemlere cevap aranacaktır.

Araştırmayla; *Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerekir* şeklinde formüle edilen teklifin, Alevîler tarafından, farklı sosyal değişkenler bağlamında ne derece kabul edildiğini anlamak ve açıklamak amaç edinilmiştir.

b. Araştırmanın Varsayım ve Denenceleri

Araştırmada, aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

2) <http://www.kizilbasforum.com/15083-diyamet-ve-alevilik.html>.21.07.2009.

1. Araştırmamanın metot ve teknikleri, araştırmamanın problemini çözebilecek ve amacını gerçekleştirebilecek güç ve yeterliliğindedir.
2. Araştırmamanın örnekleme, evreni temsil edici niteliktedir.
3. Örneklemin, 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' şeklinde formüle edilen teklife ilişkin tutumları farklılık göstermektedir.

Araştırmada, "örneklemin cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, dinsel kimliğini ifade ediş biçimleri, Elazığ'da ikamet edışı, veya Elazığ'a göç ettikleri yerleşim birimleri ya da iller ile, etnik kimliklerini ifade ediş biçimlerine göre, 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' şeklinde formüle edilen öneriye ilişkin tutumları değişmektedir." şeklindeki temel hipotez test edilecektir. Buradan hareketle araştırmamanın alt hipotezleri şöyledir:

1. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, cinsiyetlerine göre farklılık gösterir.
2. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, yaş gruplarına göre farklılık gösterir.
3. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, öğrenim düzeylerine göre farklılık gösterir.
4. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılık gösterir.
5. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, dinsel kimliğini ifade ediş biçimlerine göre farklılık gösterir.
6. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, Elazığ'da ikamet edışı veya Elazığ'a göç ettikleri yerleşim birimleri ya da illere göre farklılık gösterir.
7. Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, etnik kimliklerini değerlendiriş biçimlerine göre farklılık gösterir.

c. Araştırmamanın Yöntemi, Evren ve Örneklem

Çalışma, esas itibarıyla bir alan araştırmasıdır. Bu bağlamda, makalede analize tabi tutulan veriler, 2008 -2009 yılları arasında, Elazığ örnekleminde yola çıkarak, kentleşen Alevîlik üzerine yapılan bir alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen anket kağıtları ile gözlem ve mülakat gibi nitel araştırma teknikleriyle elde edilmiştir³. Anketin uygulanmasında basit tesadüfî örnekleme yöntemi uygulanmış; toplam 446 anket formundan elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla istatistiksel olarak analize tabi tutulmuştur.

3) Söz konusu araştırma, *Kentleşen Alevîlik (Gelenek ve Modernizm Arasında Gelgitler-Elazığ Örneği)* adını taşımakta olup, Fırat Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi (FÜBAP) tarafından desteklenmiştir. Araştırmamanın sonuçları 2009 yılı Temmuz ayında FÜBAP'a sunulmuştur.

Araştırmanın evrenini, Elazığ il merkezindeki Alevîler oluşturmıştır. Bu bağlamda, Yıldızbağları, Fevzi Çakmak, Esentepe, Abdullahpaşa, Aksaray, Esenkent, Ulukent, Yazikonak, Rızaiye, Yenimahalle, Karşıyaka, İzzetpaşa, Mustafa Paşa ve Bahçelievler gibi Alevî nüfusun yoğun olarak ikamet ettiği mahalleler, araştırma evrenimizi genel nitelikleriyle en iyi yansıtacak mahalleler olduğu tespit edilerek, örneklem olarak seçilmişlerdir.

2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yasal Statüsü, Görevleri ve Alevî-Bektaşîlerin DİB'da Temsil Edilmesi İmkânı

Bu başlık altında DİB'in Türk Anayasası içerisindeki statüsü, görev ve işlevleri ile, günümüzde Alevî-Bektaşîlerin DİB'da temsilinin önündeki engeller üzerinde durulacaktır.

a. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yasal Statüsü, Görev ve Yetkileri

Cumhuriyetin ilanından sonra, 3 Mart 1924'te, 429 sayılı kanunla kaldırılan Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Din işleri ise; "itikât", "ibadet hükümleri" ve "dinsel kurumların yönetim ve düzenlenmesi" ile sınırlı tutulmuştur. Osmanlı devletinde, din bürokrasisi içinde ele alınabilen bütün eğitim kurumları ise, Maarif Vekaleti'ne (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlanmıştır (Dursun, 1989: 178).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü ve yerine getireceği görev, 1982 Anayasası'nın 136. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir." (Canatan, 1997: 20). Daha sonra 22.06.1965 tarihinde çıkarılan 633 sayılı kanunun 1. maddesinde, kurumun görevleri: "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek ve din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" (DİB, 1989: K-1/1) olarak belirlenmiştir. Kurumun teşkilat yapısı en son, 18.07.1984 tarih ve 190 sayılı kanun hükmünde kararname ve 3046 sayılı Bakanlık-ların Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'a göre düzenlenmiştir (DİB, 1997: XIII)

b. Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te Temsil Edilmesi Önündeki Engeller

Günümüzde, Alevî-Bektaşîlerin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesinin önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Genel olarak bunlar: *Mevcut yasaların Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı içinde temsil edilmesine izin vermemesi (Lozan Anlaşması, Laiklik anlayışı, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu, Diyanet'in yetki ve sorumluluk alanlarını belirleyen kanunlar); cem evlerinin dinsel, toplumsal ve yasal statüsü konusunun belirsizliği ile, Diyanet'te temsil konusunda Alevîler arasında henüz bir birlikteliğin olmaması ve Alevîlerin hangi statüyle ve kim tarafından temsil edileceği şeklindeki kendi iç sorunları* şeklinde özetlenebilir (Kutlu, 2001: 21-40).

Hiç şüphesiz, yukarıda sayılanlar arasında, Alevî-Bektaşîlerin, Diyanet İşleri Başkanlığı içerisinde temsil edilmesini engelleyen hususların başında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yetki ve sorumluluk alanını belirleyen kanunlar gelmektedir. Nitekim Anayasa'da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevi: "Genel idare içerisinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışmayı ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda

gösterilen görevleri yerine getirir"⁴ şeklinde belirlenmiştir. "Bu kanundan anlaşılacağı üzere, DİB, temsili bir kurum olmayıp, genel idare içerisinde yer alan bir hizmet kurumdur. Anayasaya göre DİB'in, lâikliğin gereği olarak, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında, yani mezhep ve tarikatların dışında kalması gerekir. Diğer taraftan onun, "İslâm'ı temsil makamı" olarak algılanması veya ona dönüştürülmesi, bizzat İslâm'ın temel prensiplerine aykırıdır. Zira, İslâm'da Allah'ın yetkisini temsil eden bir sınıfı veya kurumu yoktur. Hatta hiçbir mezhep, tarikat ve cemaat, kendisini İslâm'la özdeşleştirme ve onu temsil etme yetkisine sahip değildir" (Kutlu, 2006; 182). Bu sebeple, fikhî anlamda Hanefilik, Şafilik, Hanbelilik ve Caferilik; itikadî ve siyasi anlamda Şiiilik ve Sünnilik; tarikat anlamında Nakşi, Kadiri, Bektaşî gibi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak, dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinmiştir. Bektaşîliğin veya bir başka tarikat ya da mezhebin Diyanet çatısı altında temsil edilebilmesi için, bütün bu kanunların değiştirilerek, DİB'nin, Mezhepler ve Tarikatlar Müdürlüğü haline getirilmesi gerekir. Ayrıca, Alevîlerin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi halinde, diğer dinsel grupların da bir takım hak talebinde bulunmaları gündeme gelecektir. Oysa, farklı itikadî inanç gruplarının, farklı fikhî ekollerin, farklı tarikatların ve farklı cemaatlerin hepsine cevap vermek imkansızdır. Böyle bir şey, Cumhuriyeti kuran iradenin, ulus devlet ve hedeflediği toplum projesine tamamen ters düşmek anlamına gelir (Kutlu, 2001: 28-29).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bugün taşımış olduğu statünün değiştirilerek, farklı dinî cemaatlerin temsiline imkân verileceği düşünüldüğünde de, Alevîler açısından yine problem çözülmemektedir. Zira, Alevîlik-Bektaşîliğin dinî statüsü hususunda, sadece Sünnî kesimde değil, Alevîler ve onlar adına hareket ettiğini belirten Alevî örgütleri arasında bile birliktelikten söz edilememektedir. Bu bağlamda onun; bir mezhep mi, bir yaşam tarzı mı, yoksa bir tarikat mı olduğu konusunda, Alevî kesim içerisinde bir ittifak söz konusu değildir. Nitekim bu durum, yapılan akademik araştırmaların sonuçlarında ve bu konu üzerine görsel ve yazılı basında yapılan tartışmalarda açıkça kendisini göstermektedir. Örneğin, Kırsal kesim Aleviliği üzerine yaptığımız alan araştırmasında örneklemin % 32,1'inin Aleviliği İslâm'ın özü, % 25,5'inin İslâmî bir mezhep veya tarikat ve % 25,9'unun da bir düşünce veya yaşam biçimi, %7,5'inin ise, İslâm'ın dışında ayrı bir din olarak algıladıklarını belirtmişlerdir (Keskin, 2004; 103). Fırat'ın Ankara örneklemini üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, araştırmaya katılan deneklerden okuma yazması olmayanların %93,3'ü, okuryazar olanların %76,9'u, ilkökul mezunu olanların %73'ü, ortaokul mezunlarının %84,6'sı Aleviliği gerçek İslam ya da İslâm'ın bir yorumu olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Oysa, üniversite mezunlarının %68,1'i, lise mezunlarının ise %68'i Aleviliği İslamiyet ile ilişkilendirmeden, doğrudan bir kültür ve yaşam biçimi olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Fırat, 18.07.2009). Arabacı'nın Çorum örneklemini üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, deneklerden %8,1'i Aleviliği bir din, %23,4'ü mezhep, %27,9'u inanç sistemi ve %25,2'si ise, bir tür dinî yaşam şekli olduğunu belirtmiştir (Arabacı, 2000: 141). Cengiz'in Tokat Çamiçi Beldesi Aleviliği üzerine yaptığı çalışmada, örneklemin %12,3'ü Aleviliği İslâmî bir mezhep, %41,7'si İslâmî bir tarikat, %23'ü bir düşünce biçimi ve %23'ü ise İslâm'ın özü olarak tanımlamışlardır (Cengiz,

4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982, Madde: 136, s. 104.

2000: 106). Bal'ın, Isparta'nın biri Sünnî, diğeri Alevî iki köyü örnekleme üzerinde gerçekleştirildiği araştırmasında ise, deneklerin Alevîliği, daha çok, İslâm ile Türk kültürünün sentezi ve bir mezhep/tarikat olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Bal, 1997; 201).

Yukarıda sunulan veriler göz önüne alındığında, bu konuda Alevî-Bektaşîlerin kafasının oldukça karışık olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda hangi Alevîlik temsil edilecektir? Bir mezhep olarak temsil edilecekse, diğer İslâm mezhepleri de aynı şekilde temsil isteğinde bulunacaklardır. Öte yandan, Marksist ve materyalist bir yaşam tarzı temsil edilecekse, bu fikrin Diyanet İşleri Başkanlığı'yla nasıl bağdaştırılacağı sorusu cevapsız kalır. Eğer, Alevîlik bir tarikat olarak temsil edilecekse, bu durum, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı birçok tarikatın temsil edildiği bir kuruluş haline getirir. Eğer Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü değiştirilecek ve yeni bir hüviyetle bunlara cevap verebilecek duruma getirilecek ise, konu enine boyuna tartışılmalıdır. Zira, Türkiye için bu mesele çok büyük önem arz etmektedir. Bu da, hem devlet kademelerinin, hem de dinî toplulukların uzlaşmasıyla ve zaman içerisinde sağlıklı bir şekilde yapılabilir (Sofuoğlu ve İlhan, 1997: 155-156).

4. Elazığ Örneğinde Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Temsil Edilme Önerisine Yaklaşımları

Makalenin bu başlığı altında, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi önerisine ilişkin olarak, Alevî çevrelerce mevcut yazılı kaynaklarda dile getirilen bakış açıları ve beklentilerin, dinsel kimliğini Alevî olarak tanımlayan örneklemimiz tarafından, cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi, ekonomik düzey, dinsel ve etnik kimliklerini ifade ediş biçimleri ile, Elazığ'da ikamet ediş, ya da Elazığ'a göç ettiği yerleşim birimleri veya iller gibi değişkenlere bağlı olarak, ne şekilde algılandığı ve ne oranda kabul edilebilir bulunduğu ilişkin veri ve bunların yorumlarına yer verilmiştir

Bir nüfus bileşeni olarak cinsiyet, insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerinde en etkili faktörlerden birisi olarak, bireylerin sosyal olgu ve olaylar karşısında takınacağı tavır, tutum ve davranışlara yön veren unsurlardan birisi olarak ön plana çıkmaktadır. Buradan hareketle, örneklemin cinsiyet değişkenine göre, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilme önerisini onaylama tutumlarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Alevî-Bektaşîlerin Diyanette Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Cinsiyet	Öneriyi Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	111	59,0	21	11,2	50	26,6	6	3,2
Erkek	147	57,0	24	9,3	78	30,2	9	3,5
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=,986$

SD: 3

$P>0.05$

C:0.047

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi önerisi, genel toplamda, ankete katılanların %57,8'i tarafından tamamen, %10,7'si tarafından da kısmen onaylanırken, %28,7'si tarafından onaylanmamıştır. Ankete katılanların %3,4'ü ise, bu konuda fikir beyan etmemiştir. Bu veriler, söz konusu önerinin, örneklemimizin yaklaşık olarak üçte ikisi tarafından onaylandığını ortaya koymaktadır.

Konu ile ilgili olarak yapılan diğer akademik düzeydeki çalışmaların bulguları da, söz konusu önerinin, Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğu tarafından onaylandığını göstermiştir. Öyle ki, söz konusu öneri, kırsal kesim Aleviliği üzerine yaptığımız çalışmada örneklemin %72,6'sı tarafından tamamen ya da kısmen onaylanırken (Keskin, 2004: 221), Uçar'ın araştırmasında %74,3'ü (Uçar, 2005: 459), Fırat'ın araştırması'nda %62,5'i (Fırat, 21.07.2009) Cengiz'in araştırmasında, %76,7'si (Cengiz, 2000: 240) ve Yılmaz'ın araştırması'nda ise %67'ü tarafından olumlu karşılanmıştır (Yılmaz, 21.07.2009). Özdemir'in Malatya Alevî örgütleri bazında gerçekleştirdiği çalışmada, Cem Vakfı Malatya Şubesi Başkanı Eşref Doğan ile, Zeynel Abidin Kültür Vakfı Başkanı Erdoğan Ünverdi, Alevîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerektiği şeklindeki öneriye katıldıklarını belirtmişlerdir (Özdemir, 2005: 449-450).

Aynı tablodaki verileri, cinsiyet değişkeni açısından ele aldığımızda, erkeklere oranla kadınların, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi önerisine biraz daha olumlu bir yaklaşım içerisinde olduklarını görmekteyiz. Nitekim, kadınların %59'u tamamen, %11,2'si de kısmen olmak üzere, genel toplamda %70,2'si söz konusu öneriye katıldığını belirtirken bu oranlar, erkekler için %57 ve %9,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, *Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, cinsiyetlerine göre farklılık gösterir* şeklinde formüle edilen hipotezimizi doğrulamaktadır.

Örneklemin, Diyanet'te temsil edilme önerisine katılma tutumlarını etkileyen diğer bir unsur da yaş değişkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, söz konusu ilişkiyi ortaya koyan veriler tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Alevî-Bektaşîlerin Diyanette Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Yaş Grupları	Fikri Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
18-20 arası	30	50,8	9	15,3	17	28,8	3	5,1
21-30 arası	68	53,1	6	4,7%	50	39,1	4	3,2
31-40 arası	41	56,9	9	12,5	21	29,2	1	1,4
41-50 arası	32	45,1	13	18,3	24	33,8	2	2,8
51-60 arası	44	72,1	2	3,3	12	19,7	3	4,9
61 ve üstü	43	78,2	6	10,9	4	7,3	2	3,6
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=46.992$

SD: 15

$P<0.05$

C:0.309

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisinin, örneklemin her yaş grubunda tamamen ya da kısmen onaylanma oranlarının oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Tablodaki veriler, örneklemin yaş grupları ile, temsile ilişkin öneriye katılma tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Öyle ki, yaşı ilerlemesine bağlı olarak, örneklemin söz konusu öneriyi tamamen ya da kısmen onaylama eğilimi genelde artmakta, yaşı düşmesine paralel olarak ise, genelde azalmaktadır.

Tablo 2'deki veriler, Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, yaş gruplarına göre farklılık gösterir' şeklindeki hipotezimizi doğrulamaktadır. Nitekim, 61 ve daha yukarı yaştakilerin %89,1'i, 51-60 yaş grubundakilerin ise %75,4'ü, Alevîliğin-Bektaşîliğin Diyanet'te temsil edilmesi önerisini tamamen ya da kısmen onaylarken, bu oran, 41-50 yaş grubundakilerde %63,4'e, 18-20 yaş grubundakilerde %66,1'e ve 21-30 yaş grubundakilerde ise %57,8'e kadar düşmektedir⁵. Yine aynı tablodaki verilere dikkatle bakıldığında, 18-20 yaş grubundakilerin %5,1'inin, 21-30 yaş grubundakilerin de %3,2'sinin bu konuda fikir beyan etmeyerek, temsile karşı, bir tür örtülü karşı duruş tutumu içerisinde olduğu kabul edildiğinde, genç kuşaktan olanlar arasında, söz konusu öneriye karşı duruşun daha da belirginleştiği görülecektir.

Araştırmaya katılan deneklerle yüz yüze yaptığımız görüşmeler esnasında, söz konusu öneriye olumlu bakanların, buna gerekçe olarak daha çok; temsilin, gençlerin dinî inançlara karşı olan ilgisizliğini giderebileceği, adalette temsili sağlayacağı, sosyal bütünleşmeye yardımcı olacağı gibi, birtakım gerekçeleri öne sürdükleri tespit edilmiştir. Bu guruptan olanlara göre: Diyanet, yeniden yapılandırılmak suretiyle, Alevîliği de temsil edecek bir şekle dönüştürülmeli ve Devlet, camilere yaptığı gibi cem evlerine de yardımda bulunmalıdır. Oysa, öneriye karşı çıkanların, seküler ve ideolojik söylem biçimlerine müracaat etmek suretiyle, temsile karşı duruşlarını daha çok, din-devlet ilişkisi, dolayısıyla lâiklik ilkesi açısından ele aldıkları, ya da kurum hakkında oluşan önyargılara dayandırma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Onlara göre, lâik bir sistemde Diyanet gibi dinî bir kurumun bulunması düşünülemez. Devlet kişilerin dinî özgürlük sahasına karışmamalı ve onlara belli bir mezhebi (Sünnîliği) dayatmamalıdır. Bu nedenle, Diyanet kaldırılmalıdır.

Diyanet'te temsile karşı duruş, hatta Diyanetin kapatılması (lağvedilmesi) isteği, son zamanlarda özellikle birtakım Alevî örgütleri tarafından sıkça dile getirilmektedir. Nitekim, 3-4 Haziranda gerçekleştirilen ve genel olarak; din-devlet ilişkileri, cem evleri, eğitim, inanç önderleri ve çözüm arayışları konularının ele alındığı *1. Alevî Çalıştayı* öncesinde, Alevî Bektaşî Federasyonu (ABF) 2 Haziran'da yayınladığı bildirimde, Alevî Çalıştayı'na götüreceği öneriler içerisinde, devletin dinî olamayacağı, bu nedenle bir fetva kurumu gibi çalıştığını iddia ettikleri Diyanet'in kaldırılmasını isteyeceğini kamuoyuna deklare etmiştir⁶. Ancak, Alevî örgütleri bu konuda aralarında bir uzlaşma sağlayamadıklarından, Çalıştay'da bu konuda bir talepte bulunulmamıştır.

5) Kırsal kesim Alevîliği üzerine yaptığımız araştırmada da, örneklemden yaşlı kuşaktan olanların, genç ve orta kuşaktan olanlara oranla Diyanet'te temsile daha olumlu yaklaşıtları tespit edilmiştir (Keskin, 2004:221).

6) <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/114940/21.07.2009>

Örneklemin, Alevîliğin Diyanette temsil edilmesi önerisine karşı tutumlarını etkileyen diğer bir faktör de, eğitim düzeyleri ile yakından ilişkili görünmektedir. Aşağıdaki tabloda, söz konusu ilişkiyi ortaya koyan veriler sunulmuştur.

Tablo 3: Eğitim Düzeyine Göre Alevî-Bektaşîlerin Diyanette Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Eğitim Düzeyi	Fikri Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur-yazar değil	16	69,6	3	13,0	3	13,0	1	4,4
Sadece okur-yazar	7	50,0	2	14,9	3	21,4	2	14,9
İlkokul mezunu	52	64,0	5	9,3	18	24,0	2	2,7
Ortaokul mezunu	18	36,0	13	26,0	16	32,0	3	6,0
Lise mezunu	71	50,4	18	12,8	45	31,2	5	5,7
Üniversite mezunu	94	65,7	4	2,8	43	30,1	2	1,4
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=40.562$ SD: 15 $P<0.05$ C:0.289

Tablodaki veriler, eğitim düzeyi değişkeni açısından ele alındığında, ankete katılanların eğitim düzeyi ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi önerisini onaylama tutumları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Öyle ki, örneklemin eğitim düzeyi düştükçe, söz konusu öneri, genelde daha yüksek oranda kabul görmekte, bunun tersine, eğitim düzeyi yükseldikçe daha az kabul edilmektedir.

Tablo 3'teki veriler, *Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, öğrenim düzeylerine göre farklılık gösterir.* şeklindeki hipotezimizi doğrulamaktadır. Nitekim, söz konusu öneriyi tamamen veya kısmen onaylayanların oranı, okur-yazar olmayanlarda %82,6, sadece okuma-yazma bildiğini belirtenlerde %78,6 ve ilkokul mezunlarında ise, %69,9 iken, bu oran, lise mezunlarında %63,2'ye, ortaokul mezunlarında ise %63'2'ye kadar düşmektedir. Üniversite mezunları arasında, söz konusu öneriye olumlu yaklaşanların oranı %68,5 olarak gerçekleşmiştir⁷.

Eğitim düzeyi yüksek olanların, eğitim seviyesi düşük olanlara göre, Diyanet'te temsile daha olumsuz yaklaştıkları, bu konu ile ilgili olarak yapılan diğer akademik düzeydeki çalışmalarda da tespit edilmiştir. Örneğin, kırsal kesim Alevîliği üzerine yaptığınız araştırmada, örneklemden eğitim düzeyi yüksek olanların, Diyanet'te temsil yerine, Diyanet'in kaldırılması talebini, eğitim seviyesi düşük olanlara oranla daha çok onayladıkları tespit edilmiştir (Keskın, 2004: 219). Aynı şekilde, Fırat'ın yaptığı araştırmada, eğitim düzeyi yüksek olan Alevîlerin, eğitim seviyesi düşük olanlara göre, Diyanet'te

7) Cengiz'in araştırmada, örneklemin eğitim düzeyine göre temsile en olumlu bakanların, %88,2 ile üniversite mezunları olduğu belirtilmiştir (2000: 242).

temsile daha olumsuz baktıkları; bu kesimin arasında Diyanet'in kaldırılması ve işlevlerinin yerel kurumlara aktarılması talebinin ön plana çıkarıldığı belirtilmektedir (Fırat, 21.07.2009). Uçar'ın araştırmasında, örneklemden eğitim düzeyi yüksek olanların, eğitim düzeyi düşük olanlara oranla Diyanet'te temsile daha olumsuz yaklaştıkları tespit edilmiştir (Uçar, 2005: 461-462). Hiç şüphesiz, genç ve orta kuşaktan eğitilmiş Alevîlerin, eğitim seviyesi düşük olanlara oranla Diyanet'te temsile daha olumsuz yaklaşması, buna karşın, Diyanet'in kaldırılması talebini ön plana çıkarma eğilimleri, söz konusu gruptan olanların, kent koşullarında tecrübe ettikleri modern eğitim kurumlarından edindikleri rasyonel düşünme ve seküler yaklaşım biçimlerini yansıtmaktadır. Nitekim, araştırmaya katılan deneklerle yaptığımız yüz yüze görüşmelerde, özellikle eğitim düzeyi yüksek olanların, Diyanet ile ilgili konuları daha çok, din-devlet ilişkisi çerçevesinde ele almak suretiyle, lâiklik ile irtibatlandırmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Ekonomik düzey, bireylerin her türlü ilgi, istek, tutum ve davranışları üzerinde etkin faktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle, örneklemin ekonomik açıdan kendilerini değerlendiriş biçimleri ile, Diyanet'te temsil edilme önerisine karşı takındıkları tutumlarını gösteren tablo aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 4: Ekonomik Açıdan Kendini Değerlendiriş Biçimine Göre Alevî-Bektaşîlerin Diyanette Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Ekonomik Düzey	Fikri Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
<i>Fakir</i>	22	57,9	4	10,5	8	21,1	4	10,5
<i>Orta Halli</i>	171	58,6	34	11,6	78	26,7	9	3,1
<i>Zengin</i>	65	56,0	7	6,0	42	36,2	2	1,7
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=6.342$ SD: 6 P<0.05 C:0.118

Yukarıdaki tabloda görüldüğü, örneklemin ekonomik düzeylerini değerlendiriş biçimleri ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te temsil edilme önerisine ilişkin tutumları arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur. Nitekim, ekonomik durumunu orta halli olarak değerlendirenlerin %70,2'si, fakir olarak değerlendirenlerin de %68,4'ü Diyanet'te temsil önerisini tamamen ya da kısmen onayladığını belirtirken, bu oran, zengin olanlarda %62'ye kadar düşmektedir. Bu durum, *Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılık gösterir.* şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrulamaktadır.

Araştırmaya katılanların dinî kimliklerini ifade ediş biçimleri ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisine karşı tutumları arasında anlamlı ilişkilerin kurulabileceği varsayımından hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 5: Dinsel Kimliğin İfade Ediliş Biçimine Göre Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

İnanç Yönünden Kimliğin Tanımı	Öneriyi Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Alevî	143	63,8	16	7,1	61	27,2	4	1,9
Bektaşî	3	50,0	1	16,7	1	16,7	1	16,7
Kızılbaş	16	44,4	3	8,3	16	44,5	1	2,8
Alevî- Bektaşî	26	52,0	12	24,0	10	20,0	2	4,0
Caferî	3	37,5	2	25,0	2	25,0	1	12,5
Müslüman- Alevî	41	55,4	10	13,5	20	27,0	3	4,1
Diğer	24	50,0	2	4,2	19	39,6	3	6,3
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

X²=24.315 SD: 18

P<0.05

C:0.227

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, örneklemin dinsel kimliklerini ifade ediliş biçimleri ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisine ilişkin tutumları arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur. Nitekim, dinsel kimliğini Alevî-Bektaşî olarak ifade edenlerin %76'sı, Alevî olarak ifade edenlerin %70,9'u, Müslüman-Alevî olarak isimlendirenlerin %68,9'u, Bektaşî olarak isimlendirenlerin %66,7'si ve Caferî olarak isimlendirenlerin %62,5'i Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te temsil edilmesi önerisini tamamen ya da kısmen onayladığını belirtirken; dinsel kimliğini Kızılbaş olarak ifade edenlerin %44,5'inin, diğer kategorisi altında (daha çok, *insan*, *ateist* vb.) tanımlayanların ise %39,6'sının, söz konusu öneriyi onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu öneriye karşı olumsuz yaklaşımın en fazla, dinsel kimliğini Kızılbaş ya da diğer kategorisi altında daha çok, *insan*, *ateist* vb. şekilde tanımlayanlar arasında görülmesi, oldukça anlamlı kabul edilmelidir. Bu veriler, *Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, dinsel kimliklerini ifade ediliş biçimlerine göre farklılık gösterir.* şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrulamaktadır.

Örneklemin Elazığ'da ikamet ediliş veya Elazığ'a göç ettiği yerleşim birimleri ya da iller ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisine ilişkin tutumları arasında da birtakım farklılaşmaların olduğu düşünüldükçe aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 6'da görüldüğü gibi, örneklemin Elazığ'da ikamet ediliş veya Elazığ'a göç ettikleri yerleşim birimleri ya da iller ile, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisine ilişkin tutumları arasındaki anlamlı ilişkiler dikkatimizi çekmektedir. Öyle ki, Elazığ'a gelişi yerine göre, söz konusu öneriyi tamamen ya da kısmen onaylayanlar en çok, %80,0 oranıyla *diğer* kategorisi altında toplananlar (tabloda sayılanların dışındaki yerleşim birimleri ya da illerin dışında), %78,6 oranıyla Bingöl'den göç edenlerden oluşmaktadır. , oranıyla Elazığ'ın her hangi bir köyü, nahiyesi ya da ilçesinden göç edenlerin %70,1'i, doğma-büyüme Elazığ merkezde oturduğunu belirtenlerin

ise %69,2'si Alevî-Bektaşîlerin Diyanet'te temsili önerisine olumlu yaklaştıklarını belirtmişlerdir. Burada dikkatimizi çeken en önemli husus, Tunceli'den Elazığ'a geldiğini belirtenlerin %36,6'sının söz konusu öneriye olumsuz yaklaşım sergilemeleridir. Tunceli göçmenlerinin %6,3'ünün de bu hususta fikir belirtmeyerek, örtülü bir karşı duruş sergiledikleri düşünüldüğünde, yarıya yakının Diyanet'te temsile karşı bir tutum içerisinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Veriler, *Örneklemin 'Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmeleri gerekir' önerisine ilişkin tutumları, Elazığ'da ikamet edişi veya Elazığ'a göç ettikleri yerleşim birimleri ya da illere göre farklılık gösterir.* şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 6: Göç Edilen Yere Göre, Alevî-Bektaşîlerin Diyanette Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Elazığ'a Geliş Yeri	Fikri Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
<i>Doğma-büyüme Elazığ merkezde oturuyor</i>	66	55,0	17	14,2	33	27,5	4	3,3
<i>Elazığ'ın köyü, nahiyesi veya ilçesinden</i>	86	53,8	26	16,3	45	28,1	3	1,9
<i>Tunceli</i>	62	55,4	2	1,8	41	36,6	7	6,3
<i>Bingöl</i>	10	71,4	1	7,2	2	14,3	1	7,2
<i>Diğer</i>	29	72,5	3	7,5	7	17,5	1	2,5
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=33.990$

SD:12

$P<0.05$

C:0.266

Örneklemin, *Alevî-Bektaşîlerin* Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi gerektiği önerisine karşı tutumlarını etkileyen diğer bir faktör de, etnik kimliğin ifade ediliş biçimiyle alakalı görünmektedir. Söz konusu ilişkiyi gösteren veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7: Etnik Kimliğini Değerlendiriş Biçimine Göre Alevî- Bektaşîlerin Diyanet'te Temsil Edilmesi Önerisini Onaylama Tutumu

Etnik Kimliğini Değerlendirme Biçimi	Öneriyi Onaylama Tutumu							
	Onaylıyor		Kısmen onaylıyor		Onaylamıyor		Fikrim yok	
	S	%	S	%	S	%	S	%
<i>Türk</i>	195	62,1	38	12,1	79	25,2	2	,6
<i>Kürt</i>	50	49,0	2	2,0	39	38,2	11	10,8
<i>Zaza</i>	11	50,0	4	18,2	6	27,3	1	4,5
<i>Diğer</i>	2	25,0	1	12,5	4	50,0	1	12,5
Toplam	258	57,8	45	10,1	128	28,7	15	3,4

$X^2=40.446$

SD:9

$P<0.05$

C:0.288

Tablo 7’de görüldüğü gibi, etnik kimliğini *Türk* olarak ifade edenlerin %74,2’si, *Zaza* olarak ifade edenlerin de %68,2’si, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nda temsil edilmesi önerisini tamamen ya da kısmen onaylarken, bu oran, etnik kimliğini *Kürt* olarak tanımlayanlarda %51,0’e, etnik kimliğini, sayılanların dışında, *diğer* olarak ifade edenlerde ise, %25’e kadar düşmektedir.

Tablo 7’deki veriler, *Örneklemin ‘Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nda temsil edilmeleri gerekir’ önerisine ilişkin tutumları, etnik kimliklerini değerlendiriş biçimlerine göre farklılık gösterir.* şeklinde ifade edilen hipotezimizi doğrulamaktadır. Öyle ki, etnik kimliğini, *diğer* kategorisinde tanımlayanlardan %75’inin, etnik kimliğini *Kürt* olarak tanımlayanların ise %36’3’ünün (%10,8’inin de fikrim yok diyerek, temsil önerisine karşı örtülü bir karşı duruş sergiledikleri düşünüldüğünde), söz konusu öneriye olumsuz yaklaşımları oldukça anlamlı kabul edilebilir. Nitekim Fırat da, yaptığı çalışmada, araştırmaya katılanlar içerisinde etnik kimliğini *Türk* olarak tanımlayanların %63,9’unun, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yeniden yapılandırılarak da olsa korunması, oysa, *Kürt* olarak tanımlayanların yarısından fazlasının (%52,4) bu kurumun kaldırılması yönünde görüş belirttiklerini tespit etmiştir (Fırat, 21.07.2009).

Sonuç

Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğundan bugüne, özellikle kanunu, teşkilat yapısı, statüsü, görev ve fonksiyonları açısından toplumun hemen her kesimi tarafından sıkça tartışılan bir kurum olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda; kurumun mevcut statüsünün muhafaza edilmesi; özerkleştirilmesi; din hizmetlerinin cemaatlere bırakılarak sivilleştirilmesi ile, siyaset dışında tutulması gibi birçok öneri ve teklif gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, son yıllarda, özellikle birtakım Alevî-Bektaşî çevrelerinde, Diyanet’ ile ilgili olarak, birbirinden farklı birtakım istekler ön plana çıkarılmaya başlanmıştır ki, bunların başında, *Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nda temsil edilmesi* önerisinin, giderek daha yoğun bir şekilde dile getirildiği dikkat çekmektedir.

Araştırmanın bulguları, Alevîliğin-Bektaşîliğin Diyanet İşleri Başkanlığı’nda temsil edilmesi önerisinin, genel toplamda örneklemin çoğunluğu tarafından (%67,9) kısmen ya da tamamen onaylandığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, ankete katılan Alevîlerin, söz konusu öneriye katılma tutumlarının, çeşitli değişkenler açısından farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Nitekim, erkeklere göre kadınların; genç ya da orta yaşta olanlara göre yaşlıların; eğitim seviyesi yüksek olanlara göre eğitimsiz ya da daha az eğitilmiş olanların; dinsel kimliğini Kızıbaş ya da diğer olarak açıklayanlara göre, Caferi, Bektaşî Alevî-Bektaşî ve Müslüman-Alevî olarak isimlendirenlerin; ekonomik açıdan zengin olduğunu ifade edenlere oranla fakir ya da orta halli olanların; Elazığ’a Tunceli’den göçtüğünü belirtenlere göre, Bingöl’den göç ettiği belirtenler ile, doğma büyüme Elazığlı olanların ya da Elazığ’ın herhangi bir yerleşim biriminden şehre göç ettiğini belirtenlerin ve etnik kimliğini Kürt olarak tanımlayanlara göre, Türk ve Zaza olarak tanımlayanların, söz konusu öneriye daha olumlu yaklaşmakta oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunabiliriz:

1. Temel öncelik, Alevîlik-Bektaşîliğin inanç ve felsefi tanımlanmasının, her türlü ötekileştirmelerin önüne geçecek bir yaklaşım içerisinde, bizzatı Alevî-Bektaşî toplumunun kendisi tarafından yapılmasına imkân sağlanmasıdır. Böylesi bir sistematik çalışma içerisine yerleştiril(e)meyen Alevîlik tartışmaları, her zaman spekülasyonlara açık olacaktır.

2. Konu, arz etmiş olduğu hassasiyetten dolayı, başta devletin yetkili organları olmak üzere, ilgili tüm kurum ve kuruluşlar tarafından üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir. Söz konusu talep, her şeyden önce hukuku alakadar ettiğinden, yerine getirilebilme imkânı ve hukukî durumu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası çerçevesinde çözülebilecek bir meseledir. Ancak, geline süreçte, hem iç ve hem de dış gelişmeler karşısında yetkililerin bu konuya duyarsız kalmaları düşünülemez. Bu bağlamda, her şeyden önce, Anayasa içerisindeki yeri, konumu ve görevleri: "Bir hizmet kurumu olarak, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi götüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işlerini yürütmek; din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek olarak açıklanan DİB; kanunda belirtilen ilkelere göre hareket etmek zorundadır. Bununla birlikte onun, çeşitli mezhep, tarikat ve dinî oluşumlar üzerinde kalmaya devam etmesi şartıyla, çerçevesi kanunlarla belirlenecek şekilde, toplumun tüm kesiminin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılması tartışılmalıdır. Bu nedenle, başta Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yönetenler olmak üzere, bu konuda katkı sağlayabilecek tüm ilgili kurum ve kuruluşlar ile, ilgililerin, iyi niyet çerçevesi içerisinde çözüme katkıda bulunması gerekmektedir.

3. Alevîlerin-Bektaşîlerin Diyanet bünyesinde temsili isteniyor ise, Alevî-Bektaşî toplumunun hizmet standardı ve eğitim süreçleri, mevcut işleyişte olduğu gibi, Diyanet'in kontrolünde gerçekleştirilmelidir.

4. Diyanet dışında ayrı bir örgütlenme biçimi isteniyorsa, devletin, devletin, Diyanet benzeri ayrı bir kurumsal yapı oluşturmaya olanak sağlanmalıdır. Bu, bir anlamda Alevî-Bektaşîlerin hizmet mekânlarının kalitesini ve devamlılığını sürdürmek anlamına geleceği gibi, devletin resmi kurumlarında Alevî-Bektaşî felsefesinin öğretileceği müfredat programlarının denetlenmesini de sağlayacaktır.

5. Daha çok Avrupa'da örgütlenmiş, Alevîlik-Bektaşîlik adına hareket ettiğini savunan birtakım STK'ların yaptığı gibi, Alevî-Bektaşîliği sadece devletten para bekleyen bir STK konumunda görmek ve tanımlamak, Türkiye'deki sayısız STK'nın bitip tükenmek bilmeyen talepleriyle baş başa kalınması anlamına gelecektir.

Kaynakça

- <http://www.kizilbasforum.com/Alevilikle-ilgili-tartismalar/15083-diyamet-ve-alevilik.html/> (26.06.2009).
- Arabacı, F. (2000). *Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutu, Çorum Örneği*, Samsun: Etüt Yay.
- Bal, H. (1997). *Sosyolojik Açıdan Alevi Sünni Fraklılaşması ve Bütünleşmesi*, İstanbul: Ant Yay.
- Başgil, A. F. (1991). *Din ve Laiklik*, İstanbul: Yağmur Yay.
- Canatan, K. (1997). *Din ve Laiklik*, İstanbul: İnsan Yay.
- Cengiz, R. (2000). *Çamiçi Beldesinde Dini Hayat: Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Diyanet İşleri Başkanlığı Mevzuatı*, (1989). K-1/1, Ankara: DİB Yay.
- Diyanet İşleri Başkanlığı 1996 Yılı İstatistikleri*. (1997). Ankara: DİB Yay.
- Doğan, İ. (1998). "Din-Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu", İstanbul: Cem Vakfı Yay., 211.
- Dursun, D. (1989). *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul: İşaret Yay.
- Fırat, K. (2009). "Kentleşin Alevilik 1", <http://www.alevilik.com.au/> (18.07.2009).
- _____. "Çoğunluk, Diyanet'te Reform Talep Ediyor", <http://www.psakd.org/21.07.2009>.
- Güran, K. (1995) "Diyanet İşleri Başkanlığı Özerk Olmalı mı?", *Diyanet Aylık Dergi*, 57,10.
- http://www.turkleronline.com/turkler/anadolu_turkleri
- Kara, İ. (2000). "Din İle Devlet Arasında Sıkışmış Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18, 50-53.
- Kaya, K. (1998). *Sosyolojik Açıdan Türkiye'de Din-Divlet İlişkileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı*, İstanbul.
- Keskin, A. (1995). "Nasıl Bir Diyanet", *Türkiye Günlüğü*, 35,95.
- Keskin, Y. M. (2004). *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği (Elazığ Sünköy Örneği)*, Ankara.
- Kutlu, S. (2001). "Alevilik-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsil Problemi", *İslâmiyât*, C. 4, 1, 21-40.
- Okan, S. M. (1999). *Etnisite, Din ve Kültür İlişkisi: Aleviliğin Tarihsel Boyutu ve Cem Vakfı Örneğinde Bugünü Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Orhan, M. N. (1994). "Politikacıların Alevi-Sünni Kışkırtmasının Önüne Geçebilmek İçin Ağır Müeyyideler Getirilmelidir", *Türk Yurdu (Alevilik Özel Sayısı)*, 88, 63-68.
- Özdemir, Ş. (2005). "Alevi Dernek ve Vakıflarının Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığında Temsil Meselesine Bakışı", *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu-I-*, Bildiriler ve Müzakereler, Isparta 28-30 Ekim, 441-454.
- Sofuoğlu, C. & İlhan, A. (1997). *Alevilik-Bektaşilik Tartışmaları*, Ankara: TDV. Yay.
- Şener, C. (1996). *Yaşayan Alevilik*, İstanbul:Ant Yay.
- Tarhanlı, İ. B. (1993). *Müslüman Toplum Laik Devlet-Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı*, İstanbul.
- Taş, K. (2002). *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*, İstanbul: İz Yay.
- Tümer, G. & Küçük A. (1988). *Dinler Tarihi*, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982*, Madde: 136.
- Uçar, R. (2005). "Alevî-Bektaşîler'in Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Temsil Problemi", *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu-I-*, Bildiriler ve Müzakereler, 28-30 Ekim, Isparta.
- Üzüm, İ. (1997). *Günümüz Aleviliği*, İstanbul: İSAM Yay.
- Yılmaz, N. (2009). "Şehirleşen Aleviler Özünü Kaybetti", <http://www.alevileriz.biz/archive/index.php/> (23.06.2009).